

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Jokinaisen seurassa

Seurantadokumentin tekeminen radioon

Hannu-Pekka Peltomaa

Kulttuurialan opinnäytetyö
Viestinnän koulutusohjelma
Medianomi (AMK)

TORNIO 2011

TIIVISTELMÄ

Peltomaa, Hannu-Pekka 2011. Jokinaisen seurassa. Seurantadokumentin tekeminen radioon

Opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kulttuuriala. Viestinnän koulutusohjelma. Sivuja 38. Liitteet 1–2.

Tutkin opinnäytetyössäni seurantadokumentin tekemistä radioon. Tutkin aihetta enemmän käytännön kuin teoria näkökulmasta

Tutkimuskohteena käytän 10-osaista Jokinainen-radiodokumenttia jonka toteutin yhteistyössä opiskelijatoverini kanssa. Dokumentissa seurataan kolme viikkoa kestänyttä Jokinainen-taidevaellusta joka toteutettiin kesällä 2010.

Teorialähteinä käytin dokumenttia käsitteleviä teoksia niin radion kuin elokuvankin puolelta. Huomasin, että radiodokumenteista ei ole tehty juurikaan kirjoja, joten käytin lopulta enemmän elokuvakirjallisuutta. Tätä valintaa edesauttoi myös se, että mietimme omaa radiodokumenttiamme paljon dokumenttielokuvien tylien kautta.

Työssäni tulin lopputulokseen, jonka mukaan seurantadokumentin työvaiheiden raskaus kasvaa tasaisesti tuotantovaiheiden edetessä. Esituotanto voi olla hyvinkin kevyt ja helppo. Itse tuotantokin voi olla parhaimmillaan helppoa ja sujuvaa. Tuotannon aikana tekijä joutuu kuitenkin pohtimaan ja määrittämään paljon tyyli- ja sisältövalintojaan, jotka näkyvät lopullisessa työssä. Seurantadokumentin ehdottomasti raskain vaihe on jälkituotanto. Materiaalia kerääntyy helposti kymmeniä tunteja ja teoksen muodon hakeminen tästä materiaalista on raskasta ja aikaa vievää.

Asiasanat: Jokinainen, radiodokumentti, seurantadokumentti

ABSTRACT

Peltomaa, Hannu-Pekka 2011. Accompanied by Jokinen: Making a follow-up documentary to radio

Bachelor's Thesis. Kemi-Tornio University of Applied Sciences. Business and Culture. Degree Programme of Media Arts. Pages 38. Attachments 1-2.

My bachelor's thesis consists of two parts. The work part is a radio documentary called Jokinen. In my analytical part I investigate how to make a follow-up documentary for the radio. I study the topic more from a practical point of view than theoretical point of view.

My study focuses on a radio documentary called Jokinen which I made with my fellow student Vesa Ylipelkonen. The documentary is about a three-week art journey, Jokinen that took place in the summer of 2010.

The literature I used for my work is about making documentaries. In the end I used more books about documentary films because there were not many books about radio documentary. I also thought this work more through documentary films than radio documentaries.

In my study I found out that in a follow-up documentary the stage of the difficulty grows steadily from the pre-production to the post-production

Key words: Jokinen, radio documentary, follow-up documentary

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 JOKINAINEN.....	7
2.1 Jokinaisen kutsu	7
2.2 Muovinen matkaja	7
3 RADIODOKUMENTTI.....	9
3.1 Radiodokumentti Suomessa	9
3.2 Radiodokumentin tuotantovaiheet.....	10
3.3 Seurantadokumentti.....	11
4 TAIDEVAELLUKSEN ESITUOTANTO	13
4.1 Teoksen tyylin ja muodon pohdinta	13
4.2 Kohti seurantadokumenttia.....	14
4.3 Tekniikka.....	15
5 TUOTANTO JOKINAISEN HELMOISSA	17
5.1 Äänittäjiä ja ryhmän jäseniä	17
5.2 Äänittämisen sietämätön keveys	18
5.3 Lausuntopuhetta vai aitoja keskusteluja?	19
5.4 Eron toimittajan roolista.....	20
6 JOKINAINEN HELMOISTA JÄLKITUOTANTOON	22
6.1 Materiaalin purku	22
6.2 Käsikirjoittaminen	23
6.3 Muodon hakeminen leikkauspöydällä.....	24
6.4 Äänimaailma	26
6.5 Miksaaminen	27
6.6 Direct radio.....	29
7 POHDINTA	31
LIITTEET 1 - 2	35

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni koostuu kirjallisesta ja toiminnallisesta osasta. Toiminnallisena osana toimii kymmenenosaaninen äänidokumentti ”Jokinainen”, jonka kokonaiskesto on hieman yli kolme tuntia. Dokumentissa seurataan kolme viikkoa kestänyttä Jokinainen-taidevaellusta. Tein dokumentin yhdessä opiskelijatoverini Vesa Ylipelkosen kanssa vuoden 2010 kesän ja syksyn aikana. Teimme kaiken dokumenttiin liittyvän kahdestaan aina äänittämisestä, käsikirjoittamisen kautta leikkaukseen. Työskentelimme Kolarin Viisauden vimmaa -projektin alaisuudessa ja Katariina Angerian ohjauksessa. Tyyli-
tään teoksen voi katsoa olevan seurantadokumentti ja opinnäytetyössäni tutkinkin seurantadokumentin tekemistä radioon.

Olin opiskellut talven 2010 äänipuolta ja kasvanut kiinnostukseni dokumentteja kohtaan sai minut lähtemään mukaan Jokinainen-taidevaellukseen. Historiani radiodokumentin parissa ennen tätä reissua oli mitätön sekä tekijänä, että kuuntelijana. Olin kuunnellut vain yhden pitkän ja muutaman lyhyen radiodokumentin Hannu Kariston pitämällä kurssilla. Kokonaisia radiodokumentteja en ollut tehnyt ja ansiolistallani oli vain muutamia enemmän tai vähemmän epäonnistuneita lyhyitä radiodokumenttiharjoituksia. Vesan kokemus radiodokumentin maailmasta ei ollut sen laajempi kuin minunkaan. Hypäsimme tuntemattomaan lähtiessämme toteuttamaan tätä dokumenttia, jonka tekoprosessi herätti meissä useita kysymyksiä ja ahaa-elämyksiä koskien omaa suhtautumistamme radiodokumenttiin ja sen tekemiseen.

Työni kirjallisen osion alussa esittelen Jokinainen-taidevaelluksen. Sitten käyn läpi lyhyesti radiodokumentin Suomessa, esittelen radiodokumentin teon yleisesti ja määrittelen tarkemmin seurantadokumentin. Koska alan kirjallisuudessa ei ole juurikaan määritelty radiodokumentin eri genrejä, en löytänyt suoraa tietoa seurantadokumentin teosta radioon. Tästä syystä käytin lähteinä myös dokumenttielokuvia käsitteleviä kirjoja.

Lopuksi tutkin itse seurantadokumentin tekoprosessia käyttäen pohjana omia kokemuksiani Jokinainen-dokumentin parissa. Tässä osiossa selvitän, millaista seurantadokumentin tekeminen radioon on käytännössä. Käyn läpi seurantadokumentin tekemisen prosessin esituotannosta jälkituotantoon ja tutkin, miten erilaiset valinnat tuotannon eri

kohdissa vaikuttivat myöhempiin työvaiheisiin. Nämä valinnat johtivat meitä lopulta kehittämään direct radio–ajatuksen, joka pohjautuu dokumenttielokuvan direct cinema-tyyliin.

Opinnäytetyöni voi toimia radiodokumenttien tekemisestä kiinnostuneille pienenä oppaana, jos tarkoituksena on tehdä seurantadokumentti. Teos ei välttämättä helpota kenenkään tulevaa työtä eikä se määrittele seurantadokumentille orjallista tekokaavaa, mutta se voi auttaa käsittelemään ja pohtimaan etukäteen asioita, jotka tulevat varmasti vastaan seurantadokumenttia tehdessä. Äänten kokoamisen kannalta seurantadokumentin teko voi olla helppoa ja tietyllä tavalla kevyttäkin, mutta jälkituotannosta tulee helposti raskas kokemus.

2 JOKINAINEN

2.1 Jokinaisen kutsu

Jokinainen kutsuu yllättäviin kohtaamisiin, leikkiin nimeltä luovuus, väylänvarren rikkaan ja ainutlaatuisen elämän sekä suuren joen voiman kokemiseen kesällä 2010! Jokinainen -taidevaellus on kunnianosoitus suurelle väylälle ja sen asukkaille. Vaelluksella tanssijat tanssivat alas Euroopan pisimmän vapaana virtaavan joen kierrätyspulloista kootuilla lautoilla (Jokinainen, 2010).

Jokinaisen reitti kulki Karesuvannosta Tornionjokea pitkin Tornioon asti. Lautta rakennettiin Karesuvannossa 20–25.6 välisenä aikana ja matka alkoi juhannuksena 25.6.2010. Määränpäähänsä Tornioon lautta lipui 15.7.2010.

Jokinainen-taidevaelluksen avulla väylänvarren arkea ja ihmisiä haluttiin tehdä näkyväksi osallistavan taiteen keinoin. Taidetyöskentelyllä tuotiin esiin alueen kulttuuriperintöä ja vahvistettiin rajalla asuvan ihmisen identiteettiä. Tavoitteena oli myös luoda ja vahvistaa kylien sekä toimijoiden välisiä verkostoja. Näin pyrittiin luomaan alueelle taide- ja kulttuuri-instituutioita korvaavia rakenteita. Lautta taiteilijoineen osallistui useisiin reitin varrelle järjestettyihin kyläjuhliin. Kylätapahtumat olivat paikallisten ihmisten, kyläyhdistyksien ja Viisauden vimmaa -hankkeen yhteistyöllä järjestettyjä kaikille avoimia tapahtumia jotka esittelivät kyläläisten taidetta ja kulttuuria. (Sillanpää 2011, 7.)

Päädyin itse mukaan tähän projektiin kevättälvella 2010, kun Kolarin Viisauden vimmaa-hanke etsi koulultamme opiskelijoita suorittamaan työharjoittelua eri dokumentaatiotehtäviin taidevaellukselle. Lopulta äänidokumentoijia valikoitui kaksi, toisen osapuolen ollessa Vesa Ylipelkonen.

2.2 Muovinen matkaaja

Lautta, Jokinainen, joka antoi nimensä myös koko vaellukselle, koostui 25 000 kierrätyspullosta jotka oli verkotettu yhteen suureksi alustaksi. Alustan päälle kiinnitettiin

useasta palasesta koostunut vanerilattia ja sen päälle asetettiin metallinen kehikko jonka alle mahtui 6 ihmistä varusteineen. Kehikon katoksi tuli kestävä vanerilava jonka päällä oli koko matkan ajan vähintään yksi tanssija toimittamassa ”Jokinaisen” virkaa. Kehikko puettiin isoon valkoiseen hameeseen jonka vyötäröosa oli kulloisenkin tanssijan lanteilla kiinni.

Lautan mukana kulkevassa porukassa olivat tanssijat Reijo Kela, Pirjo Yli-Maunula, Katariina Angeria, Anne Hiekkaranta, muusikko Kristiina Ilmonen, lautan kapteeni Seppo Mäkinen sekä apukapteeni Kristiina Suninen. Rantoja pitkin liikkuvat tanssija William Petit ja muusikot Rosine Feferman, Ilkka Tolonen, Jan Johansson, Fredrik Isaksson, kaksi tiedottajaa, kolmen hengen huoltotiimi, videodokumentoija sekä kaksi äänidokumentoijaa. Myös minä ja Vesa vietimme aikaa lautalla yhteensä n. 20 tuntia. Kyläjuhlien järjestämisessä mukana ollut Katri Puranen oli myös aika ajoin mukana joukossamme.

Kuva 1. Jokinainen on lähtenyt matkalleen Karesuvannosta

3 RADIODOKUMENTTI

3.1 Radiodokumentti Suomessa

Hannu Karisto määrittelee radiodokumentin seuraavasti: ”Radiodokumentti on tekijänsä persoonallinen ja perusteltu, radion keinoja hyväksikäyttävä, materiaalinsa tästä todellisuudesta ja muotonsa kyseisestä aiheesta hakeva dramaturgisesti viimeistelty tulkinta jostakin todellisuuden osasta” (Karisto & Leppänen 1997, 20). Tämä määritelmä pitää sisällään niin taiteelliset kokeilut kuin asiapitoiset ohjelmatkin.

Vaikka dokumenttielokuva termiä käytettiin jo 20-luvulla, tuli dokumentti radiokielen sanastoon vasta 1970-luvulla. Suomessa radiodokumentin perustana toimi 1940- ja 50-luvun Suomen Yleisradion, YLE:n, runsas selostukseen perustuva ohjelmisto. Ajan myötä ohjelmien rakenteet vapautuivat ja ohjelmien ääniasu monipuolistui, syntyi radiodokumentti. (Karisto & Leppänen 1997, 19.)

Nykyisin Tänä päivänä radiodokumenttien tärkein ja oikeastaan ainoa lähetyiskanava on yhä YLE:n eri radiokanavat. Ylen dokumenttiryhmän tuottaja Hannu Karisto pitää radiodokumentteja yhtenä Ylen radiotoiminnan tärkeimpänä osana. ”Radiolla on oltava monipuolinen tarjonta. Voisi sanoa myös, että tämä on kulttuuritehtävä. Jos me emme tekisi dokumentteja, niin kuka sitten, kaupalliset radiokanavatko?” (Vierros 2010.) YLE tarjosi radiodokumentteja seuraavasti vuonna 2011.

Dokumenttiryhmän tuotanto 2011

YLE Radio 1

Todellisia tarinoita. Pitkien radiodokumenttien sarja, radiodokumenttien päänäyttämö, kesto 50’. (Dokumenttiryhmä 2011)

Ääniversumi

Ulkomaisia radiodokumentteja alkukielellä, Ars Acustica – teoksia, radiotaidetta ja

muuta kuuntelijaa haastavaa. Myös kotimaisten äänitaiteilijoiden ja opiskelijoiden töitä. Kesto 60'. (Dokumenttiryhmä 2011)

Kymmenen pientä minuuttia. Lyhytdokumenttien ohjelmapaikka.
(Dokumenttiryhmä 2011)

Radio Suomi

Dokumenttiryhmä esittää. Lyhyiden dokumenttien ohjelmapaikka, jossa kuullaan ohjelmia isoista ja pienistä asioista, arjesta, ilosta, surusta ja suomalaisista. Kesto 7'. (Dokumenttiryhmä 2011)

YleX

Nukkumatti on natsi. Dokumenttisarjassa palautetaan mieliin lapsuuden ajan pop-kulttuurin ilmiöitä ja hahmoja. Kesto n. 5'. (Dokumenttiryhmä 2011)

Silmiinpistävintä mielestäni ovat ohjelmien kestot. Alle kymmenen minuutin pituisesta ohjelmasta seuraava taso on 50 minuutin kesto. 10–40 minuutin väliin jää varmasti useita hyviä ja laadukkaita dokumentti-ideoita ja miksei myös valmiita teoksia.

3.2 Radiodokumentin tuotantovaiheet

Esittelen tässä osassa lyhyesti, mistä työvaiheista radiodokumentin teon yleensä voidaan olettaa koostuvan. Luettelen vain perustyövaiheet pureutumatta tarkemmin dokumentin lajiin tai tyyliin. Näin lukijan on helpompi seurata prosessin etenemistä, kun käsittelen Jokinen-dokumenttia.

1. Idea

Ensimmäisenä tarvitaan idea, aihe, joka voi lähteä muodostumaan yhdestä kuullusta äänestä, nähdystä tapahtumasta tai vain tunteesta. Aihe on koko dokumentin perusta ja lähtökohta. Aiheen löydettyään tekijä alkaa muodostaa omaa näkökulmaa todellisuudesta ja sen tulkitsemisesta. Hannu Kariston ja Airi Leppäsen (1997, 41) mukaan ohjel-

maideat löytyvät havainnoimalla. Niitä ei varsinaisesti keksitä vaan niihin törmätään tai ne löydetään. Ensimmäinen käsikirjoitusversio voidaan kirjoittaa.

2. Esituotanto

Kun dokumentin tekijällä on idea, josta jatkaa, ollaan jo esituotantovaiheessa. Dokumentista riippuen seuraavana on otettava selvää aiheeseen liittyvistä asioista tutkimalla asiaa kirjoista, verkosta, haastattelemalla ja etsimällä aiheeseen liittyviä ihmisiä. Käsikirjoituksen kirjoittaminen jatkuu koko ajan, kun aiheesta hankitaan lisää tietoa. Käsikirjoitus voi olla tarkka tai vain huomioita halutuista asioista. Käsikirjoituksen tarkkuus riippuu aiheesta. Jos kyseessä on tarkka aihe ja paljon kylmää faktaa sisältävä ohjelma, voi käsikirjoitus olla tässä vaiheessa jo hyvin tarkka. Jos dokumentti on ihmisläheisempi perustuen tunteelle ja elämästä otetuille äänille, voi käsikirjoitus olla löysä ja epätarkka. Oli miten oli, äänitysten aikana moni asia menee eri tavalla, kuin on suunniteltu. Tekijä voi jo tässä vaiheessa aloittaa äänittämisen, jos aihe sen sallii. Jos tarvitaan syvempää ja tarkkaa tietoa on tietojen keräämiselle annettava tarpeellinen aika. Kun asiat ja tarvittavat ihmiset saadaan selville, voidaan tehdä tarkahko äänityssuunnitelma.

3. Tuotanto

Seuraavana vuorossa on tuotantovaihe. Kun tarvittu etukäteistieto aiheesta on kerätty, alustava käsikirjoitus on tehty ja dokumentissa kuultavat ihmiset ja paikat on valittu, voi äänitys, itse tuotanto, alkaa. Tekijä kerää tarvittavat äänet ja pitää mielen avoimena ylläpitäville uusille äänille. Äänitetty materiaali voi ohjailla tekijää hakemaan lisää haasteltavia tai ääniä. Tuotannon loppuessa tekijällä pitäisi periaatteessa olla kaikki materiaali, mitä hän tarvitsee. Usein jälkikäteen voi kuitenkin tulla tarve uusille äänityksille.

4. Jälkituotanto

On aika siirtyä viimeisen osaan, jälkituotantoon. Ensimmäiseksi kuunnellaan materiaali läpi. Materiaalista tehdään muistiinpanot ja lisä-äänityksiä tehdään tarvittaessa. Nyt dokumentti voidaan käsikirjoittaa uudestaan äänitetyn materiaalin pohjalta. Joskus äänite-

tystä materiaalista voi tulla täysin erilainen, kuin tekijä suunnittelei ennen äänityksiä. Tässä vaiheessa voidaan aloittaa jo raakaleikkaus, jotta kuullaan, toimiiko idea vai pitääkö aihetta muuttaa enemmänkin.

Lopulta aloitetaan ohjelman koostaminen ja materiaalin leikkaaminen. Halutut äänet, musiikit ja haastattelut asetellaan suunniteltuun järjestykseen. Pakettia kuunnellaan ja muokataan kunnes haluttu muoto löytyy. Hienosäädön jälkeen äänentasot, tehosteet ja muut osat säädetään kohdalleen ja saadaan ohjelman lopullinen miksaus joka on valmis kuuntelijan korville.

3.3 Seurantadokumentti

Jouko Aaltonen määrittelee seurantadokumenttia seuraavasti kirjassaan käsikirjoittajan työkalut:

”Seurantadokumenteissa kuvataan henkilöä tai henkilöitä jonkin ajanjakson kuluessa. Hyviä ovat sellaiset kohteet, joissa tapahtuu muutos. Muutos voi olla hidas, tai sellainen joka ei näy selvästi, mutta kun materiaali leikataan peräkkäin, se tulee näkyväksi.” (Aaltonen 2002, 155.)

Seurantadokumenteissa tekijä voi olla näkyvä tai näkymätön. Usein tekijä seuraa vain sivusta, mitä seurannan kohteelle tapahtuu, mutta tekijä voi myös osallistua tilanteeseen kyselemällä kohteelta tapahtumista niiden tapahtumishetkellä. Tekijä voi myös lavastaa tai järjestää uudelleen ohjelmaansa varten tilanteita, jotka tuovat esille kohteen muuttavaa maailmaa. Joskus seurantadokumenteissa voidaan käyttää myös kertojaaääntä, joka voi summata ja tiivistää menneitä tai tulevia tapahtumia.

Joissain tyyleissä osallistuminen taas pyritään poistamaan. Esimerkiksi direct cinema -tyylissä tekijät irtisanoutuvat kaikesta vaikuttamisesta todellisiin tilanteisiin. Tekijät etsivät ja seuraavat tapahtumia, jotka syntyvät ja tapahtuvat tekijäryhmän niihin vaikuttamatta (Helke 2006, 64). Tekijät toivovat, että kohteelle tapahtuu tarpeeksi asioita, joista saadaan aikaan dokumentti. Aaltosen mukaan seurantadokumentin voima onkin juuri muutoksen tai prosessin näyttämisessä (Aaltonen 2002, 155). Yleisesti seurantadoku-

mentti siis havainnoi kohdettaan ja sen maailmaa haluamallaan tavalla ja etsii tapahtuvaa muutosta.

4 TAIDEVAELLUKSEN ESITUOTANTO

4.1 Teoksen tyylin ja muodon pohdinta

Työmme idean synty erosi perinteisen dokumentin teon kaavoista. Meistä kumpikaan ei keksinyt ideaa Jokinaisen dokumentoinnista. Tuskin olisimme edes tienneet koko projektista, ellei Katariina Angeria olisi etsinyt oppilaitoksestamme ihmisiä mukaan reissuun. Satuimme vain olemaan kiinnostuneita radiodokumentin teosta, ja kun tuli mahdollisuus lähteä tekemään sellaista, päätimme tarttua syöttiin. Jokinaista voidaan siis pitää tilaustyönä. Maksettiinhan meille jopa pientä palkkaa siitä, että tekisimme heille teoksen.

Tapasimme työharjoitteluohjaajamme Katariina Angerian ensimmäistä kertaa keväällä 2010. Tapaamisessa oli mukana myös muut koulustamme mukaan lähteneet henkilöt sekä kyläjuhlien järjestämisessä tiiviisti mukana ollut Katri Puranen. Työharjoittelun ohjaajaksi asetettu Katariina Angeria antoi meille heti täysin vapaat kädet äänidokumenttimme suhteen. Saisimme päättää sen pituudesta, muodosta ja sisällöstä täysin itsenäisesti ilman ohjeistusta tai sensuuria.

Emme olleet Vesa Ylipelkosen kanssa tutustuneet radiodokumentin määrittelyyn Hannu Kariston määritelmää enempää. Dokumenttielokuva oli meille kuitenkin teoreettisesti tutumpi enemmän tuttu ja nojasimmekin ajatteluamme sen suuntaan. Mietimme teoksemme tyyliä dokumenttielokuvien asettamien genrejen pohjalta. Pohdimme löyhästi lähestymmekö aihetta direct cineman – tyyliin, jossa pyrimme olemaan neutraaleja emmekä puutu tapahtuviin asioihin. Kenties tekisimme töitä cinema variete – tyyliin, jossa tekijä voi olla itse paljon näkyvissä ja mukana toiminnassa tai yrittäisimme tehdä henkilökuvan tai kuvia projektin päähenkilöistä. Mielestäni näiden rajojen kautta oli helppo lähteä ajattelemaan kokonaisuutta. Kun koko Jokinainen prosessin jälkeen tutustuin muutamiin radioalan kirjoihin, en löytänyt niistä juurikaan dokumenttityyliä rajauksia. Vastaan tuli usein Hannu Kariston jo mainitun määritelmän tapaisia korkeampia rajauksia. Radiodokumentin määritelmä on omaan makuuni liian vapaamuotoinen, abstrakti jos mietin sitä konkreettisen tekemisen lähtökohdaksi. Itse pidän siitä, että työlle aset-

taan aluksi jopa tiukat, kuitenkin omaehtoiset rajat ja määritteet tyyliille, jotka saa kuitenkin halutessaan rikkoa. Se helpottaa ainakin omalla kohdallani ajatuksien liikkeelle lähtöä. Dokumenttielokuvan maailmasta oli helppo katsella erilaisia suhteellisen tarkastikin määriteltyjä tyylejä, joiden pohjalta lähteä pohtimaan omaa teostaan. Asiaan tietenkin vaikutti paljon myös se, että koulussamme oli käyty läpi paljon dokumenttielokuvaa mutta ei juurikaan radiodokumenttia. Tärkeintähän on kuitenkin, että tekijä tietää oman mediansa heikkoudet ja vahvuudet sekä osaa toimia niiden mukaan. Meidän kohdalla tuo tietämys oli vielä lapsenkengissä. (Aaltonen 2011, 22.)

Aiheeseen liittyvä esitutkinta rajoittui osaltamme Jokinaisen nettisivujen tutkimiseen ja matkalle tehdyn aikataulun katseluun. Meillä ei ollut mahdollisuutta lähteä etukäteen katsomaan paikkoja tai tutustumaan Jokinaisen tulevan työryhmän ihmisiin. Enkä usko, että niistä lopulta olisi ollut juurikaan hyötyä. Kaikki mukana olevat ihmiset asetettiin Jokinaisessa aivan uuden tilanteen eteen. Saatuamme reissua edeltävinä viikkoina lopulliset tiedot matkasta ja sen tapahtumien laajuudesta tulimme lopputulokseen, että on parasta lähteä avoimin mielin äänittämään kaikkea mitä matkalla eteen tulee.

4.2 Kohti seurantadokumenttia

Dokumenttimme tyyliksi valikoitui kuin itsestään seurantadokumentti. Olisimme melkein kuukauden taidevaeltajien seurana heidän matkallaan Karesuvannosta Tornioon joten päätimme, että ohjelmamme kertoisi kronologisessa järjestyksessä tästä matkasta. Tarkan käsikirjoituksen tekeminen tällaiseen dokumenttiin on oikeastaan mahdoton. Vaikka tekijä tietäisi paljon dokumenttinsa kohteesta, oli se sitten ihminen tai tapahtuma, ei hän voi ennustaa tulevia tapahtumia tarkasti mikä tekeekin seurantadokumentin teosta seikkailunomaisen kokemuksen tekijälleen.

Jouko Aaltonen kertoo Käsikirjoittajan työkalut kirjassaan tekevänsä seurantadokumenttikäsikirjoituksiinsa kolmenlaisia kohtauksia: kohtaukset ja tilanteet jotka tapahtuvat varmasti (vuodenaikojen vaihtelu, jään lähtö joesta), kohtaukset jotka tapahtuva todennäköisesti (eläinlääkärillä käynti taigalla, luokkakuvan ottaminen) sekä kohtaukset joita tekijä toivoo tapahtuvan ja jotka ovat mahdollisia (erilaiset konfliktit, tavoitteiden täyttymiset). (Aaltonen 2002, 156.)

Itse emme tehneet etukäteen minkäänlaisia kohtaussuunnitelmia. Pistimme vain ylös muutamalla ranskalaisella viivalla mitä ainakin haluamme äänittää. Listassa oli mm. lautan rakennusääniä, erilaisia vesiääniä, kyläjuhlien ja niihin osallistuvien ihmisten tunnelmia. Tiesimme, että nämä kaikki tulevat tapahtumaan varmasti ja toki meillä olisi myös mahdollisuus haastatella taidevaelluksen porukkaa halutessamme. Emme myöskään miettineen päähenkilöitä tässä vaiheessa. Ohjelman pituudelle asetimme alustavasti tavoitteeksi noin tunnin jotta teos olisi Ylen Todellisia tarinoita radiodokumenttipaikan täyttävä kokonaisuus.

Koska äänidokumentti ei sisällä kuvaa on toteutussuunnitelma helppo tehdä ja sen voi oikeastaan jättää tekemättä jos on vähääkään tiedossa missä ympäristöissä tapahtumat tulevat olemaan. Äänen ei tarvitse ottaa huomioon valon määrää tai suuntaa, kuvakokoa, kuvien yhtenäistä tyyliä tai muuta visuaalista maailmaa. Kun kyseessä on vain äänen kerääminen, on esituotantovaihe seurantadokumentissa hyvin kevyt ja yksinkertainen. Meillä oli onnea, että saimme olla osa koko taidevaellusryhmää joten yöpymispaikat, bensakulut ja ruokailut hoidettiin projektin puolesta eikä meidän tarvinnut hoitaa mitään. Ulkopuolisina tekijöinä tilanne olisi ollut varmasti toinen.

4.3 Tekniikka

Tekninen varustus reissulle tuli koulumme tavaroista jotka Jokinen vuokrasi käyttöömmek. Mukanamme oli 2 Tascam kovalevytallenninta, 1 Sennheiser MKH suunta-putkimikrofoni ja 2 Sennheiserin suuntapuikkomikrofonia, yksi Zoomin h4 äänitin sisäänrakennetulla stereoparilla sekä Vesan oma Olympoksen pikkutallennin. Tarkoituksenamme oli saada käyttöön myös koulun uusi stereomikrofoni mutta sen paikantaminen ei lyhyessä ajassa onnistunut. Kaikki välineet olivat meille entuudestaan tuttuja mutta käyttökokemus lopulta suhteellisen vähäistä.

Itse äänitin pääosaksi Zoomin H4:lla joka pienuutensa vuoksi oli hyvä ja huomaamaton äänitysväline moneen tilanteeseen. Lisäksi sen mikrofoni-parilla saimme hyvää stereoaäntä. Stereofoninen mikrofonitekniikka rakennetaan kahdesta tai useammasta mikrofoniasta ja sen avulla on helpointa jäljitellä ihmisen kuulohavaintoa. Stereoäänitteessä äänet kuuluvat kahden kaiuttimien luoman stereokuvan eri kohdista luoden näin tilanteesta aidon tilavaikutelman. (Äänipää 2006.)

Zoomin pienenä miinuksena voidaan pitää, että saadakseen hyvänkuuloista ja selvää puhetta joutuu äänittäjä menemään aika lähelle puhujaa, varsinkin vähänkään meluisassa ympäristössä. Tämä voi olla spontaaneissa tilanteissa hieman vaivaannuttavaa ja liian yllättävää puhujan kannalta. Toisaalta pienuutensa takia sitä on helppoa kantaa mukana missä vain eikä sen käyttäminen ole fyysinen rasite äänittäjälle.

Myöskään Zoomin äänenlaatu ei ole paras mahdollinen mutta kyseistä tallenninta on käytetty radio-ohjelmien tekoon aika laajasti. Tallentimen huonoin puoli oli herkkyys käsittelyäänille. Zoomia käsitellessä pitää välttää kämmenen ja sormien ylimääräistä liikettä ellei halua natinoita ja kuminoita pilaamaan äänitystä. Tallenninta on parasta pidellä kuin kukkaa kämmenellä. Mutta huomioon ottaen budjetin ja käsillä olevat vaihtoehdot olin tyytyväinen äänitysten laatuun.

Vesa keskittyi äänittämään Tascamille monoääntä haulikkomikrofonin kera. Monona äänitetty materiaali kuuluu stereoäänikuvassa kannan keskivaiheilta, eli kotona kahden kaiuttimen välistä. Monossa äänten tulosuuntia ei voi havaita mutta syvyysulottuvuus on jossain määrin mukana myös monoäänikuvassa. Äänenlaadullisesti Vesan monona äänitetty materiaali oli parempaa mutta sen äänimaailma ei ole radioon niin elävä ja rikas kuin stereoäänitys. Tässä vaiheessa suunnittelimme vielä, että luomme jälkituotannossa monoäänitysten taustalle stereoäänimaailman. (Äänipää 2006.)

Näin jälkikäteen ajateltuna tekninen varustuksemme oli riittävä mutta eniten jäi harmitamaan kunnon stereomikrofonin puute. Dokumentin äänellinen taso ja kuuntelijalle luoma kokemus olisi varmasti parempi jos olisimme saaneet kaiken materiaalin äänitettyä stereona. Jokinaisessa mono- ja stereoäänimaailma vaihtelee melkein vuoron perään ja varsinkin kuulokkeilla tämän asian huomaa.

5. TUOTANTO JOKINAISEN HELMOISSA

5.1 Äänittäjiä ja ryhmän jäseniä

Kun saavuimme ensimmäistä kertaa Karesuvantoon, oli muu porukka jo käymässä läpi rakennussuunnitelmia yöpaikassamme. Ennen kuin asetuimme edes taloksi, oli meidän siis otettava äänitystarvikkeemme esiin. Aloitimmekin äänittämisen noin viisi minuuttia saapumisemme jälkeen, Zoom H4 asetettiin vain pöydälle äänittämään keskustelua. Kaikki tapahtui niin nopeasti, että annoimme tilanteen itse hoitaa itsensä emmekä osallistuneet keskusteluun tai kyselleet kysymyksiä. Koko loppupäivä sujui samaan rataan. Sovimme ensimmäisten päivien aikana, että jatkamme tätä samaa tyyliä ainakin näin aluksi. Suunnittelimme kuitenkin, että tekisimme pieniä haastatteluja taitelijoista myöhemmin matkan varrella.

Äänitystyyliimme tuntui sopivan myös mukana olleille ihmisille. Minkäänlaista mikrofonin pelkoa ei ollut havaittavissa. Ihmiset juttelivat vapautuneesti ja lautta valmistui hiljalleen. Uskon, että lautan rakentaminen vei ihmisten suurimman huomion pois meistä äänittäjistä. Ja koska emme kyselleet mitään, pysyi myös puhe ja jutustelu luontevana. Löysimme siis paikkamme yhteisöstä hyvin nopeasti. Seurantadokumenttia tehdessä on tärkeää, että tekijä voi ilman vaikeuksia ja vapaasta kerätä tarvittavaa materiaalia työhönsä.

Annoimme myös oman työpanoksemme lautan rakentamiselle. Irrotimme etikettejä, säkitimme pulloja ja ompelimme pullosäkkejä kiinni. Ja tietenkin muutenkin osallistuimme yhteiseen toimintaan. Näin jälkeempäin pidän todella tärkeänä, että osallistuimme Vesan kanssa lautan rakentamiseen ja jätimme varsinaisen työemme välillä sivuun. Näin loimme suhteita kaikkiin projektin ihmisiin ja pääsimme kunnolla osaksi ryhmää. Emme jääneet muille ainoastaan miehiksi mikrofonien takana. Liiallinen osallistuminen ja läheisten suhteiden luominen ryhmän toimintaan ei tietenkään ole kaikissa tapauksissa hyvä asia mutta Jokinaisen kohdalla se oli oikea ratkaisu. Jokinainenhan perustui sosiaaliin kohtaamisiin ja yhteisiin kokemuksiin joten oli luonnollista, että me myös tekijöinä olimme osa tätä yhteisöä. Kaikki kuitenkin tajusivat, että ollessamme paikalla mikrofonien kanssa, teimme omaa työtämme ja saimme äänittää rauhassa.

5.2 Äänittämisen sietämätön keveys

Kun Jokinainen lähti matkaan juhannusaattona, oli meidänkin aikaa aloittaa liikkuvampi elämä. Tästä lähtien äänittämiseen tuli uusi iso ja merkittävä lisäys, kyläjuhlat. Äänityksen olivat sujuneet työryhmän omassa piirissä niin hienosti, että epäilin voiko sama helppous ja rentous jatkua myös muiden ihmisten ilmoilla.

Onneksemme kyläjuhlat olivat suosittuja ja ihmiset olivat mukana avoimin mielin mikä oli meillä tietenkin eduksi. Mikrofonin suojasta oli helppo työskennellä, emmekä herättäneet juurikaan ylimääräistä huomiota - mitä nyt tuulisuojat saivat ihasteluja useiltakin ihmisiltä. Tiedottajat ja tiedotusvälineet olivat osanneet kertoa, että Jokinaisen mukana matkaa dokumentoijia joten useimmat tiesivät mitä olimme tekemässä.

Kuljin oikeastaan koko ajan kuulokkeet päässä ja käytin mikrofontia korvieni korvikkeena ja näin olin aina valmiina toimintaan. Nopeastikin eteen tuleviin tilanteisiin ehti reagoida ja napin painalluksella olin jo ottamassa tilanteesta ääntä. Onkin tärkeää, että äänittäjä osaa käyttää välineitään oikein ja melkeinpä sokkona. Dokumentaariset äänitykset ovat usein ainutkertaisia ja niiden toistuminen on hyvin epätodennäköistä, uusintaottoja ei noin vain todellisuudelta saa. Tämä korostuu varsinkin liikkuvassa, aidossa, seurantadokumentin maailmassa jos tekijä päättää olla enemmän sivustakatsoja kuin aktiivinen osallistuja. (Karisto & Leppänen, 82.)

Äänittämisen vaivattomuus ja sitä seuraava materiaalmäärä alkoi tiettyssä vaiheessa jopa hieman kauhistuttaa. Aluksi pyrimme merkkamaan paperille ylös mitä mikäkin ääniraita suurin piirtein piti sisällään mutta nopeasti etenevien tapahtumien myötä tämä kävi mahdottomaksi. Joka ilta tyhjensimme äänittämistä tunteja materiaalia tietokoneelle. Mietimmekin muutaman kerran tuleeko meille ihan liikaa materiaalia ja pitäisikö karsia jo tässä vaiheessa äänityskohteita. Päätimme kuitenkin jatkaa samalla linjalla loppuun asti koska yksi onnistumisen avain seurantadokumentissa on kattava otos tapahtumista. Jälkituotannossa tämä roiskiva ja materiaalin runsautta suosiva äänitystapa toi omanlaisia ongelmiaan ja raskautta jälkitöihin.

5.3 Lausuntopuhetta vai aitoja keskusteluja?

Yksi radiodokumenttien perusominaisuus on ihmisen puhe. Suurin osa radiodokumenteista sisältää haastatteluja, yksinpuheluja, keskusteluja tai kaikkia näitä. Ihmisen puhe halutaan yleensä mahdollisimman luonnollisena, aitona ja rentona. Vaikka dokumenteissa pyritään usein tähän vapaaseen puheeseen, on vaarana, että ihmisistä ei saada ulos kuin lausuntopuhetta. Puhe on tällöin enemmän lausunnon antamista kuin normaalia ja ihmisestä aidosti kumpuavaa puhetta. Kariston ja Leppäsen mukaan lausuntopuhe on ohutta ja kertoo vähän itse se puhuvasta ihmisestä (1997, 46). Toki lausuntopuheella on paikkansa tietynlaisissa dokumenteissa jossa ihmisen persoonalla ja tunteilla ole niin suurta merkitystä, esim. tiededokumentti. Omien havaintojeni mukaan lausuntopuhetta tai hyvin lähellä sitä olevaa ilmaisua kuuluu yhä radiodokumenteissa harmittavan usein vaikka kyseessä olisikin ihmisläheinen, ihmisen tunteeseen ja kokemukseen perustuva dokumentti.

Miksi haastatteluissa sitten syntyy niin helposti lausuntapuhetta? Haastattelu on vuorovaikutustilanne jossa on haastateltavana ja haastattelijan, toimittajan, vuorovaikutus on elintärkeää tärkeää ja haastattelijan vastuulla on hyvän kontaktin luominen (Aaltonen 2011, 311). Varsinkin henkilökohtaisemmissa aiheissa tilanne on haastateltavalle hyvin jännittävä ja tuntematon haastattelija voi tuntua jopa uhkaavalta. Mikrofonin voidaan myös kokea pelottavana ja uhkaavana esineenä. Kokemattoman haastateltavan kohdalla onkin hyvä totuttaa ihminen mikrofonin läsnäoloon pitämällä sitä heti esille, ehkä jopa äänittämällä oma tulo paikalle. Haastattelupaikka vaikuttaa myös paljon haastateltavan käyttäytymiseen.

Myös kysymyksillä on suuri merkitys. Huonosti aseteltuihin kysymyksiin tulee monesti huonoja vastauksia. Toimittajan on myös tärkeä kuunnella mitä hänelle sanotaan muuten jatkokysymysten kysyminen voi olla mahdotonta eikä toimittaja pääse sisälle haastateltavansa maailmaan (Kujala & Lahti & Tamminen 1999, 57). Jos toimittaja taas saa tilanteen rennoksi, haastattelun luonne vaihtuu enemmänkin kahden ihmisen väliseksi keskusteluksi voi lausuntapuhe vähentyä.

Meidän yksinkertainen tapa välttää tätä lausuntopuhetta oli päätös olla osallistumatta tilanteisiin muuta kuin äänittämällä. Äänitimme vaellusporukan tunnelmia ja keskusteluja yöpaikoissa, taukopaikoilla, lautalla ja rannoilla. Koska koko porukka hitsautui no-

peasti yhteen, ja meidän äänittämiseemme oli totuttu nopeasti, saimme nauhalle paljon suoraa ja välitöntä keskustelua. Kyläjuhlissa käyskentelimme yleisön seassa äänittäen paikallista keskustelua ystäviensä, lautan taiteilijoiden ja huollon kanssa. Näissä kohtaamisissa kyläläiset sekä vaellusporukkamme eri henkilöt toimivat usein tietämättään toimittajinamme kysellessään ja kertoessaan milloin mitäkin tietoja lautasta ja kyläjuhlista. Ihmiset eivät missään vaiheessa puhuneet meille ja mikrofonille vaan toisilleen, siksi saimme nauhalle suuria määriä aitoa puhetta aidoista tilanteista ilman lausuntopuhetta.

5.4 Eroon toimittajan roolista

Todellisia Tarinoita kirjassa Karisto ja Leppänen mainitsevat dokumentin tekemisen liittyvän vahvasti journalistiseen työprosessiin (1997, 21). Tätä asiaa ei voi kieltää mutta samalla journalismi tuo mukanaan kuvioihin vahvasti toimittajan roolin. Uusi mediasanasto määrittelee toimittajan seuraavasti.

1. Ammatillinen kattonimitys erilaista viestinnällistä ”jalostustyötä” tekevälle henkilölle esimerkiksi mainostoimittaja, kustannustoimittaja, viihdetoimittaja.)
2. Joukkoviestinnässä toimiva journalisti (Heikki Kuutti 2006, 232).

Radioon ohjelmaa tekevää voidaan siis kutsua radiotoimittajaksi. Jokinainen dokumenttia tehdessä emme juuri ajatelleet tätä asiaa mutta jälkikäteen havaitsin, että äänitysten aikana emme Vesan kanssa olleet paikalla toimittajina. Olimme paikalla äänittäjinä, jonka varjolla toki itse valitsimme mitä äänitämme mutta suoranaista toimittajuutta emme harrastaneet missään vaiheessa. Äänittämiskohteen valinnan taas voisi mielestäni ajaa ohjaaja nimikkeen alle. Dokumentissa ohjaaja valitsee mitä, ketä, milloin ja missä kuvataan tai äänitetään riippuen mediasta. Kun teimme valintoja äänitysten suhteen, näin työnkuvamme paljon vahvemmin ohjaavia äänittäjinä kuin radiotoimittajina. Toisaalta ajattelutapani nojaa vahvasti dokumenttielokuvan puoleen koska se on minulle tutumpi maailma.

Kuinka sitten toimimme äänittäessämme? Koska emme haastatelleet tai järjestäneet kohtauksia oli toimintapa seuraava. Kun kuulin mielenkiintoisen keskustelun joka kuulosti äänittämisen arvoiselta, lähestyin ihmisiä niin, että he huomasivat minut. Jos keskuste-

lussa ei ollut mukana yhtään Jokinaisen jäsentä, kuuntelin sivusta ensin tarkemmin puhuivatko ihmiset jostain jota voisimme käyttää. Emme äänittäneet ihmisten henkilökohtaisia keskusteluja, ellei niillä ollut kytköstä Jokinaiseen. Kun olin tarpeeksi lähellä saadakseni hyvää ääntä, asetuin sopivaan äänityspaikkaan. Koska äänitin stereomikrofonilla, asetuin mahdollisimman keskelle tilannetta jotta sain ihmiset eri puolilla äänikenttää. Sitten otin ystävällisen katsekontaktin keskustelijoihin ja jos he tajusivat jutun juonen, sain jäädä rauhassa seisoskelemaan mikrofonini kanssa heidän viereensä. En muista yhtään tapausta reissulta, että juttu olisi tyrehtynyt takiani kokonaan. Ehkä karvaiset mikrofonien tuulisuojat vaikuttivat tarpeeksi ystävällisiltä ja käytöksemme oli ystävällistä emmekä olleet tungettelevia, emmehän edes kyselleet mitään. Äänitin usein suhteellisen pitkiä pätkiä ja kun lopetin jäin tilanteeseen vielä ja usein otin kuulokkeet päästä. Tämän jälkeen saatoin keskustella niitä näitä ihmisten kanssa ja monesti sain kertoilla tarkemmin Jokinaisesta ja omista tekemisistämme.

Loppujen lopuksi tämä sama tapa toimia jatkui läpi koko kolmeviikkoisen reissun. Alussa ajatellut pienet haastattelutuokiot ihmisten kanssa unohdettiin lopulta kokonaan. Lopullinen luopuminen haastatteluista jätti mieleeni kuitenkin pienen pelon. Mitä jos äänitetyssä materiaalissa ei olekaan tarpeeksi faktoja ja tärkeitä hetkiä Jokinaisesta, tapahtumapaikoista ja yleensä koko taidevaelluksesta? Toki olisimme voineet jälkikäteen tehdä täydentäviä haastatteluja mutta niiden järjestäminen olisi vaikeaa ja aikaa vievää. Dokumenttielokuvassa kuvat kertovat tosiasioita ilman ääntäkin mutta meillä oli tallessa ainoastaan ääntä. Tiesin, että olimme saaneet nauhalle jonkin verran tarvittavia faktoja ihmisten keskusteluista mutta oliko niitä riittävästi. Toisaalta olin todella tyytyväinen saavutuksiimme mutta myönnän, että jännitin tulevaa materiaalin purkuvaihetta.

6. JOKINAISEN HELMOISTA JÄLKITUOTANTOON

6.1 Materiaalin purku

Jälkituotanto alkoi äänitetyn materiaalin purulla. Kuuntelimme kaiken äänittämämme materiaalin ja teimme muistiinpanoja kuulemastamme. Hannu Karisto ja Leppänen painottavat vaiheen tärkeyttä. Tässä vaiheessa suunniteltu ohjelma voi ottaa täysin uuden suunnan materiaalin mukana. Ehkä ohjelman alkuperäisen idea mukaista materiaalia ei ole tarpeeksi, tai joku sivuteema nousee pääteeman rinnalle ja ehkä jopa ohi. (1997, 52).

Koska emme olleet tehneet esituotannon aikana muutamaa riviä pidempää käsikirjoitus-suunnitelmaa, annoimme materiaalin näyttää omat mahdollisuutensa. Kuuntelimme materiaalin läpi Vesa kotona jossa teimme myös kaiken leikkaustyön. Purkaessamme materiaalia emme kirjoittaneet kaikkea ylös sanatarkasti vaan laitoimme ylös asioiden pääpointit ja niiden ajat ääniraidalla. Kuunteluun kului lopulta yli viikko ja sen aikana kuuntelimme yli 80 tuntia materiaalia ja teimme yli 100 sivua muistiinpanoja (Liite 1).

Koska kuunneltavaa oli niin paljon emme juurikaan tehnyt käsikirjoitustyötä tässä vaiheessa. Istuimme vuorotellen tietokoneella kuunnellen ja muistiinpanoja tehden toisen lepäillessä sivummalla. Hurja materiaalmäärä alkoi puuduttamaan suhteellisen nopeasti. Ennen reissuun lähtöä arvelin itse, että keräisimme materiaalia noin 25 joka sekin tuntui suurelta määrältä. Lopulta meille kertyi kolmelta viikolta 86 tuntia materiaalia mikä on iso pala purtavaksi ammattilaiselle mutta vielä vaikeampi ja haastavampi se on aloitteleville amatööreille. Seurantadokumentin yksi perusominaisuus on suuri materiaalmäärä, oli kyseessä elokuva- tai radiodokumentti. Olimme reissun aikana pohtineet suuren materiaalmäärän tuomia haasteita ja nyt saimme kohdata pelot moninkertaisena. Tekijän kannattaakin varata kuuntelulle reilusti aikaa ja on hyvä pitää välillä taukoa jotta korvat ja mieli jaksavat vastaanottaa informaatiota. Kaiuttimien laatuun kannattaa myös panostaa.

Jos dokumentin tuotannon aikana on seurattu useampia ihmisiä, täytyy tekijän kuunteluvaiheessa valita henkilöistä parhaat ja mielenkiintoisimmat. Päähenkilöitä ei kuitenkaan saa olla liikaa eikä kannata valita liian samanlaisia persoonia. Kuuntelun aikana huomasimme että meillä oli paljon materiaalia joissa eniten äänessä olivat, kapteeni

Seppo Mäkinen, tanssijat Katariina Angeria ja Reijo Kela sekä roudari Ahti Hiltunen. Päätimme, että he ovat dokumenttimme päähenkilöt. Ei niin, että keskittyisimme ainoastaan heihin mutta heidän äänillä tarinaan rakentui draaman kaarta. Kuuntelijat voisivat samaistua heidän kokemuksiinsa. Jokainen heistä edusti eri osa-aluetta Jokinaisen maailmassa. Kapteeni Jokinen huolehti lautasta kuin omasta lapsestaan pitkin sarjaa, hänen päätehtävänsä on saada lautta ehjänä perille. Mäkisen kautta Jokinainen esiintyy konkreettisenä lauttana jonka tehtävä on päästä perille Tornioon. Idean keksijät, taiteilijat Angeria ja Kela taas pohtivat Jokinaista pitkin matkaa taiteen kautta. He peilaavat sitä itseensä ja ympäristöönsä. He ovat taiteilijoiden pää-äänenten kannattajia, heidän kauttaan Jokinainen näkyy taideteoksena. Ahti Hiltunen on taas joukon matti meikäläinen. Hän jutustelee rennosti niin taiteilijoille kuin kyläläisille. Hän on vakuuttunut Jokinaisesta ja nauttii aidosti kokemuksestaan ja jakaa ilonsa myös muille. Ahdin kautta Jokinainen esiintyy kansalaisille suunnattuna taiteena ja kokemuksena. Kaikkein päähenkilöidemme elämässä tapahtuu sisäisiä ja ulkoisia muutoksia, joissain enemmän ja joissain vähemmän. Matkan aikana heistä, muista taitelijoista, huoltohenkilökunnasta, ja kyläläisistä hitsautuu yhtenäinen joukko, kokonaisvaltainen Jokinainen.

6.2 Käsikirjoittaminen

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoituksemme oli tehdä yksi noin tunnin mittainen ohjelma joka sopisi Ylen todellisia tarinoita konseptiin. Todellisia tarinoita on vuodesta 1990 ollut Yleisradion radiodokumenttien päänäyttämö. Pitkä radiodokumentti (nykyään 50, aikaisemmin 55 minuuttia) on dokumenttigenren vaativin muoto (Todellisia Tarinoita 2011). Alustavan kohtausluettelon tehtyämme tajusimme, että emme voisi tehdä vain yhtä jaksoa. Koska tarkoituksenamme oli tehdä kattava dokumentti tapahtumista, ei yksi tunti olisi riittänyt millään tuomaan esiin matkan tunnelmia ja tapahtumia. Kävimmekin keskustelua jossa mietimme kenelle me tätä teosta olemme oikeastaan edes tekemässä, ketkä kuuluvat meidän teoksemme kuuntelijoihin. Tulimme tulokseen jossa päätimme tehdä teoksen pääasiallisesti ihmisille joilla oli jonkinlainen yhteys Jokinaiseen. Teos toisi muistoja lautan mukana kulkeneelle työryhmälle, kyläjuhliin osallistuneille taiteilijoille, kylien asukkaille sekä matkaa Internetin ja lehtien kautta seuranneille. Antaisimme dokumentillamme mahdollisuuden päästä kuulemaan koko kolmeviikkoisen matkan ajalta tunnelmia ja kohtaamia. Kuulijat pääsevät tapahtumien kulisseihin, kuulemaan mitä tapahtui kyläjuhlien ulkopuolella, lautalla, pysähdyspaikkojen keittiöissä ja viereisten kylien juhlissa.

Päätimme lopulta rikkoa suunnitellut kohtaukset yksittäisiksi jaksoiksi ja lopulta meillä oli kymmenen jakson lista. Aloimme rakentaa sarjaa jakso kerrallaan. Päätimme edetä kronologisesti mikä on seurantadokumenteissa yleinen ja helppo muoto. Näin myös kuuntelija pysyy mukana ja saa kokea matkan kuten se on tapahtunut.

Kuuntelu-urakka oli puuduttanut meidät myös Vesa asuntoon joten käsikirjoitukset kassimme eri paikoissa, kahviloissa, kirjastoissa, koulussa ja missä milloinkin. Eri paikoissa kirjoittaminen piti virettä paremmin yllä. Samojen seinien tuijottamista joutuu harrastamaan leikkausvaiheessa niin runsaasti, että käsikirjoittaminen kannattaa suorittaa eri paikassa. Emme tehneet jaksoille tarkkoja käsikirjoituksia vaan lähinnä laitoimme ylös yhteen jaksoon halutut kohtaukset joilla loimme jokaiselle jaksolle rungon. Sitten etsimme muistiinpanoista sopivat äänitykset ja listasimme ne ylös jotta leikkaaminen olisi nopeampaa. Yhden jakson käsikirjoitus mahtui muutamalle A4 paperille (Liite 2).

6.3 Muodon hakeminen leikkauspöydällä

Leikkasimme ohjelman Vesan tietokoneella ja käyttämämme ohjelma oli Pro tools 7 LE. Ohjelma oli meille molemmille tuttu vaikka viime käyttökerrasta olikin aikaa. Tämän takia leikkaaminen eteni alussa suhteellisen hitaasti. Työn kannalta olisikin parasta, että tekijällä on alkuun jo hyvä rutiini leikkaamisesta. Varsinkin tiukan aikataulun kanssa pelatessa on hyvä, että leikkausohjelma on tekijälle tarpeeksi tuttu heti töiden alussa.

Aloimme koostaa jaksoja järjestyksessä, osa kerrallaan. Aloitimme tuomalla leikkausohjelmaan luotuun pohjaan aikaisemmin valitsemamme ääniraidat kustakin jaksosta. Sitten kuuntelimme raidat käsikirjoitukseen tehtyjen merkintöjen mukaan, valitsimme tarvittavat kohdat ja pistimme ne aikajanelle perätysten. Ensimmäisen jakson leikkaamisen aikana haimme vielä paljon leikkaustyyliä ja kokonaisuutta. Ensimmäinen raakaversio jaksosta syntyi nopeasti ja sen kesto puolisen tuntia. Kuuntelun jälkeen päätimme lyhentää jaksoa ja leipomisen jälkeen mittaa jäi lopulta 25 minuuttia. Liika hierominen puudutti nopeasti joten kyllästytyämme jaksoon päätimme siirtyä seuraavan osan koostamiseen.

Tästä lähtien kaava oli suurin piirtein samanlainen jokaisen jakson kohdalla: Leikkaus-

ohjelmaan tarvittava materiaali, materiaalin leikkaus, kohtaukset oikeisiin pakkoihin ja alustavasta äänentaset kohdilleen toisiinsa nähden. Jaksojen edetessä huomasimme, että olimme käyttäneet melkein aina vain yhtä ääniraitaa kerrallaan, eli emme olleet luoneet kohtauksille erikseen taustoja tai musiikkeja tilanteen ulkopuolisesta äänestä. Keskustelimme jonkin verran asiasta ja päädyimme jatkamaan samalla linjalla. Luotimme raa-kaan äänimateriaaliin tapahtuneesta hetkestä luomatta sille useita tasoja äänimassaa jotka eivät oikeassa maailmassa siihen kuuluneet. Tästä käytännöstä luovuimme lopulta vain pari kertaa ja silloinkin loimme kohtaukseen täytettä saman tilanteen äänestä. Esimerkiksi rakennuskohtauksiin saatoimme lisätä hieman poran surinaa ja naulaamisen ääniä. Kaikki dokumentissa kuullut äänet ovat reissun aikana äänitetty emmekä tehneet jälkikäteen lisä-äänityksiä.

Koska aiomme esittää tapahtumat niiden oikeassa järjestyksessä, oli työ sinänsä helppoa. Jouduimme rikkomaan aikajanaa ainoastaan, kun halusimme tuoda ääniä joessa lipuvalta lautalta ja sen miehistöltä. Pääsimme itse ensimmäisen kerran lautaa matkaan vasta Kolarissa jolloin lautaa oli matkannut useampia päiviä. Jotta saimme lautaa mukaan ohjelmaan ilman selvää kronologian rikkomista, meidän piti valita sellaisia kohtia lautaa äänityksistä joissa paikalla ja asialla ei ollut liian suurta yhteyttä hetkeen jota kuljetimme kyläjuhlissa ja rannoilla. Lautalta valittiin mukaan tässä vaiheessa ainoastaan arkipäiväisiä tapahtumia ja jutusteluja. Seurantadokumentissa kronologinen eteneminen on yleistä. Katsoja tai kuulijan on helppo seurata tapahtumia jotka etenevät luonnollisessa ja näin ollen usein loogisessa järjestyksessä. Tällöin tekijän on myös helpompi hävittää itsensä teoksesta. Tapahtumat etenevät omalla painollaan eikä kommentointia tarvita.

Sarjan viimeisessä jaksossa päädyimme lopulta rikkomaan kronologiaa. Tuntui, että emme saa viimeisestä jaksosta hyvää jos yritämme väkisin tunkea sitä samaan muottiin kuin muut jaksot. Loppumatkasta materiaali ei ollut enää tarpeeksi vahvaa kantamaan jaksoa kokonaan läpi. Vaikeudet saivat meidät pohtimaan ja lähdimme ideoimaan jaksoa jossa käytämme videodokumentoitjamme tekemää keskustelumuotoista haastattelua Reijo Kelan ja Katariina Angerian kokemuksista. Keskustelu tapahtui Torniossa 16.7, kaksi päivää Tornioon saapumisesta ja päivä lautaa purkamisen jälkeen. Otimme tämän keskustelun myös itsellemme talteen. Käytimme pätkiä haastattelusta jossa Kela ja Angeria pohtivat matkaa ja sen merkitystä itselleen. Pätkien välissä kuulemma kuinka Jokinen matkaa viimeistä etappia kohti Torniota ja lautaa purkamista. Ilo ja kaiho se-

koittuvat muistelussa ja viimeisessä matkassa. Mielestäni tämä muoto toimi viimeisessä jaksossa eikä jakso pomppaa liikaa esiin muusta materiaalista.

Kun jaksojen muodot olivat suurin piirtein halutun kaltaisia, kuuntelimme ne läpi tehden muistiinpanoja. Keskustelimme sitten jaksosta ja mietimme mikä toimii ja mikä ei. Sitteen teimme vaadittavat korjaukset ja kuuntelimme jakson uudestaan. Mitään suurempia erimielisyyksiä emme kohdanneet koko sarjan tekemisen aikana. On kuitenkin hyvä muistaa, että parityössä erimielisyydet voivat jopa haitata työskentelyä ja lopullista teosta. Meillä oli onnea eikä Jokinaisen teko onnistunut tekemään hallaa ystävyysuhteelle millään tasolla. Tekijöiden onkin hyvä osata erottaa ammatti- ja ystävyysuhde toisistaan

6.4 Äänimaailma

Radiodokumenttien äänimaailma koostui hyvin usein seuraavista elementeistä, puhe, hiljaisuus, äänitaustat, yksittäiset pisteäänät ja musiikki. Näistä osasista tekijä rakentaa haluamansa äänimaailman teokselleen. Äänimaailma voi mukailla todellista maailmaa tai halutessaan tekijä voi luoda äänillä uusia maailmoja, mielentiloja ja merkityksiä. Jälkimmäisestä tavasta puhutaan korkeamman asteen äänten käyttönä. (Karisto, Leppänen 1997, 21, 69)

Kokonaisuudessaan dokumenttimme äänimaailma on hyvin yksinkertainen ja suoraviivainen. Emme halunneet luoda eri äänilähteistä monikerroksisia ääntaustoja vaan luotimme yhden ääniraidan, oli kyseessä mono- tai stereoraita, ja sen sisältämän hetken äänimaailmaan. Toisin sanoen pyrimme pitämään materiaalin mahdollisimman todellisena ja oikeaan hetkeen sidonnaisena. Meille todellista maailmaa edustivat äänet jotka olivat tarttuneet nauhalle ja halusimme esittää sen maailman mahdollisimman puhtaasti. Olimme tietenkin voineet vahvistaa lisääänillä ja äänikerroksille kuultavien tilanteiden silloista todellisuutta mutta halusimme esittää vain mikrofonien tallentaman todellisuuden. Poikkesimme tästä tavasta ainoastaan muutaman kerran ja niissä kohdissa sen kuulee.

Jokinaisen äänimaailman voi jakaa helposti neljään itsenäiseen äänimaailman osaan. On lautta ja sen äänet, pullojen rutina, styroksin suhina vaatteiden alla, iloinen intiimi puhe, koskien kuohunta ja siellä täällä keskustelut rannalla olevien kanssa. Toisena vahvana

ympäristönä ovat kyläjuhlat, iloista puheensorinaa, naurua, tapahtumia, kohtaamisia taiteen ja yhdessäolon merkeissä. Kolmantena alueena voidaan pitää koko vaellusryhmän asuttamia yöpaikkoja. Niissä keskusteltiin lautan kunnosta, menneistä ja tulevista esiintymisistä, matkan ylä- ja alamäistä. Neljäntenä ja vähiten äänessä olevana alueena voidaan pitää vettä. Koska Jokinainen seilasi koko matkansa vettä pitkin, oli vedenääni iso elementti koko matkan kannalta. Veden erilaiset äänet, lirinä, kosken kuohunta ja jopa vesisade toimivat tarinaa omalla tavallaan eteenpäin kuljettavana ja rauhoittavana elementtinä.

Lyhyen ajan jälkitöiden alussa pohdimme kertojaäänien käyttöä dokumentissamme. Suunnittelimme, että jokaisen jakson alussa voisi olla lyhyt jakso käsikirjoitettua puhetta jossa käytäisiin läpi mitä oli luvassa jonka avulla kuuntelija pääsisi jakson sisään heti. Leikkaamisen aikana heränneet ajatukset dokumenttimme tarkemmasta tyylistä kuitenkin hylkäsivät ajatuksen kaikenkietävästä kertojaäänestä. Emme halunneet teoksen jumalääntä joka tietää ja kertoo kuulijalle mitä tapahtuu tai missä ollaan. Halusimme jättää faktojen kertomisen ja mielikuvien synnyttämisen täysin äänittämiemme tapahtumien vastuulle. Vaikka hylkäsimme lopulta idean kertojasta ohjelman sisällä, kirjoitimme julkaisua varten lyhyet selostukset jotka painettiin teoksesta julkaistun cd takakanteen.

Kaikki dokumentissa käytetty musiikki livemusiikkia on reissun päältä äänitettyä. Päätimme jo aikaisessa vaiheessa, että tulemme käyttämään ainoastaan vaelluksen aikana kuultua ja luotua musiikkia. Nauhallemme tarttui monta tuntia mahtavaa improvisoitua soittoa josta pääsimme käyttämään valitettavasti vain murto-osan. Mielestäni tämä musikaalinen ratkaisu on onnistunut. Ylen dokumentteja kuunnellessa musiikinkäyttö särähtää joskus korvaan. Se tuntuu liian usein liian alleviivaavalta ja pahimmillaan ohjelman täytteeltä. Meidän käyttämä musiikki on aitoa, elävää ja fyysisesti kiinni tapahtumissa. Musiikki ei ole täyttämässä tyhjiä kohtia, alleviivaamassa tunteita tai luomassa tunnelmaa epäaidosti. Käyttämämme musiikki on itsessään vaelluksen maailmasta kumpuavaa tunnelmaa, ja kiinni hetkessä. Se on tärkeä osa koko Jokinaista. Olisi hullua ajatella, että kesken Jokinaisen jakson eetteriin paukahtaisi studiossa äänitettyä musiikkia tai pahimmillaan jonkun artistin valmiista katalogista otettua tunnettua musiikkia.

6.5 Miksaaminen

Lopullisen miksaamisen aloitimme, kun jaksojen kaikki palaset olivat kohdillaan. Työtahtimme oli hidastunut koulun alkamisen myötä ajanpuutteen vuoksi ja lisäksi oli havaittavissa selvää väsymystä omaan työtä kohtaan. Jaksot eivät enää jaksaneet innostaa tarinallisesti tai äänellisesti ja hiljalleen työn luovuttamisen takarajakin astui kuvioihin. Jouduimme siis jatkamaan töitä ilman kummempia taukoja. Koska emme enää tässä aikoneet lisätä tehosteita tai uusia ääniä olisi tämän vaiheen voinut antaa kokeneemman henkilön tehtäväksi. Mutta resursseja kyseiseen toimeen ei valitettavasti ollut.

Taitomme miksaaminen saralla oli hyvin vähäistä emmekä osanneet käyttää ohjelman antamia mahdollisuuksia sen tarjoamissa määrin. Olimme harrastaneet hienomiksausta äänentasojen osalta ja tiettyjen vähäisten efektien, kuten kaiun osalta jo leikkausvaiheessa. Tässä vaiheessa tarkistimme ja äänentasot jakso jaksolta ja korjasimme virheet. Siirtymäkohdat kohtausten välillä viilattiin kuntoon. Käytimme jonkin verran taajuuskorjaimia joilla nimensä mukaisesti vaikutetaan äänen eri taajuusalueisiin näin muuttamalla sen kokonaisuutta ja kuultavaa ääntä. Taajuuskorjaimella äänestä voidaan saada mahdollisimman luonnonmukainen, sellainen, kuin se oli akustisesti kuultuna itse esityspaikalla (Laaksonen 2006, 316). Käytimme taajuuskorjaimia eniten materiaaliin joka kuulosti tunkkaiselta ja hieman epäselvältä. Puheen tunkkaisuus ja epäselvyys johtui useimmiten liian vahvan tuulisuojan käytöstä ja osittain äänittäjän huonosta sijoittumisesta. Tämän takia taajuuskorjaimen käyttö olisi pitänyt olla meille tutumpi. Materiaaliin puutumisen ja taidon puutteen takia jätimme lopulta taajuuskorjailunkin minimiin. Meillä ei ollut enää korvia löytää täydellisintä soundia vaan ykkösenä oli, että puheesta saisi tarpeeksi hyvin selvän. Dokumenttiin jäi kuitenkin lopulta kohtia joita olisi pitänyt säätää enemmän. Puhe on jäänyt muutamissa kohdissa hieman liian tunkkaiseksi. Muutamia sisällöllisesti hauskoja ja mielenkiintoisia kohtia jouduttiin lopulta poistamaan vielä miksausvaiheessa huonon äänenlaadun takia. Se ei kuitenkaan tarkoita, että dokumenttimme sisältäisi ainoastaan hyvälaatuista ja täydellisen soundista materiaalia. Uskon, että monen ammattilaisen ja myös harjaantumattoman kuulijan korvaan osa sarjan materiaalista on äänenlaadullisesti heikkoa.

On hieman ristiriitaista ajatella itse tekijänä teoksemme äänimaailmaa ja sen toteutuslistaa tasoa. Vaikka pidän ohjelmamme joidenkin kohtien soundia välillä huonona, saattaa sama kohta kuulostaa toisella kertaa aivan upealta. Materiaalin tason heittäminen johtui osittain käyttämiemme laitteiden heikkouksista, vähäisestä äänityskokemuksestamme ja tilanteiden ennalta arvaamattomuuksista. Toisaalta äänitteiden tietyn asteinen kotikutoi-

suus tuo mukaan myös aitoa läsnäolon tuntua, spontaaniutta ja eläväistä rosoa josta henkilökohtaisesti nautin. Uskon, että taitava miksaaja olisi ollut jälkitöissä paikallaan. Koska valitsemamme tyyli ihanoi mahdollisimman luonnonmukaista soundia, olisi kokenut miksaaja varmasti osannut helposti selkeyttää pahimmat kohdat dokumentissamme parantaen kuuntelunautintoa. Toisaalta liian kliiniseen ja nykyaikaiseen soundiin totunut miksaaja olisi halutessaan onnistunut tekemään sarjan puheista tasaista dynamiikantonta radiopuhetta jota silloin tällöin kuulee radiodokumenteissakin.

6.6 Direct radio

Jälkityöprosessin aikana keskustelimme paljon radiodokumentin muodoista. Suurin osa keskusteluista keskittyi tietenkin omaan työhömmе. Puhuimme paljon työskentelytyylimme valinnoista ja miten ne vaikuttivat työhömmе näin jälkikäteen. Paljon polttoainetta keskustelullemme antoi alkanut syyslukukausi ja koulun kurssilla käyty dokumenttielokuvan muotojen läpikäynti. Tässä vaiheessa heräsin ajatus seuraavasta – meidän Jokinenhan on todella lähellä direct cinemaa. Puhuimme Vesan kanssa asiasta ja aloimme kutsua dokumenttimme tyyliä direct radioksi.

Direct cineman yhtenä ihanteena on olla vain paikalla ja tallentaa tapahtumat osallistumatta ja vaikuttamatta niihin. Direct cinemassa tekijä välttää usein loppuun asti kysymästä kohteeltaan yhtään mitään. Pidän tyyliämme näin jälkeinpäin hyvinkin direct cinemalaisena. Olimme vain karpäsiä katossa ja annoimme kulloisenkin tilanteen mennä omalla painollaan ”toimittajien” ollessa keskustelevat ihmiset tai vaikka Jokinen lautta joka sai ihmiset keskustelemaan aiheesta. Toki olemassaolomme on vaikuttanut tietylä tasolla tapahtumiin ja puheisiin mutta me itse emme pyrkineet tieten tahtoen vaikuttamaan asioihin ja hetkiin millään tasolla. (Izod & Kilborn, 67.)

Jälkityössä pyrimme myös näyttämään tilanteet niiden oikeassa valossa ja kronologisessa järjestyksessä, viimeistä jaksoa lukuun ottamatta. Emme leikanneet materiaalia niin, että se vääristäisi jonkun henkilön tai tapahtuman kulkua. Emme alleviivanneet tapahtumia ulkopuolisella musiikilla tai rakentaneet keinotekoisia äänimaailmoja. Jokainen tilanne esitettiin niillä äänillä jotka sillä hetkellä tavoittivat mikrofonit. Olimme osittain huomaamattamme tehneet tuotannon aikana useita valintoja jotka ajoivat meitä kohti direct cinemaa, meidän direct radiota. Kun tajusimme tämän, teimme töitä yhä enemmän

direct cineman ajatusten kautta soveltaen niitä omiin ajatuksiimme radiodokumentista. Oli mukava ajatella, että luomme jotain uutta vaikka niin ei ollut. (Izod & Kilborn, 67.)

Jälkikäteen näenkin työn tärkeimpänä antina itselleni tämä direct radio-tyylin kehittämisen jonka hedelmä Jokinainen-teos tietyllä tasolla on. Siinä ei ole mitään mullistavaa, uutta tai parempaa kuin muunlaisissa radiodokumenteissa. Oikeastaan koko tyylimme on hyvin epäradiomainen koska emme halunneet rakentaa äänillä ylimääräisiä tasoja puheiden alle tai isoihin kohtauksiin. Vois sanoa, että emme käyttäneet radion suomaa potentiaalia läheskään sen täysissä mitoissa. Mutta se tuntuu minusta tekijänä vain hyvältä. Teimme teoksen oman mielemme mukaan. Se tyydyttää meitä mutta toimii myös kuulijalle. Oikeastaan koko direct radio termiähän ei ole olemassa muualla kuin minun ja Vesan radiomaailmassa mutta sen luoma ajatus radiodokumentista innostaa minua vieläkin. Asettamalla työllemme taiteelliset rajat saimme lopulta rohkeutta ja vapautta toteuttaa omaa, valitsemaamme tyyliä. Jos lähtisin tänään tekemään uutta dokumenttia jostain aiheesta, voisin nopeasti kaivaa mielestäni direct radion ja pohtia toimisiko se tällä kertaa yhtä hyvin kuin Jokinaisessa. Omassa työssäni alustavat sapluunat auttavat.

7 POHDINTA

Tutkimuksessani pohdin seurantadokumentin tekemistä radioon. Sain huomata seurantadokumenttia tehdessä, että tuotantovaiheiden raskaus kasvaa tasaisesti jälkituotantoon päin mennessä. Koska tarkoituksena on seurata jotain, mikä tapahtuu nyt ja tässä, ei esituotannossa voi juurikaan tehdä laajaa tiedonhankintaa. Jokinlaisessa koko reissu oli aikataulutettu etukäteen juhlien takia, mutta tämä tieto oli meille tekijöille merkityksetön. Tärkeintä aikataulussa ja matkan suljetussa rakenteessa oli, että tiesimme, milloin aloitamme ja milloin lopetamme. Jos aiheena olisi ollut vapaamuotoisempi tapahtuma tai henkilön seuranta ei etukäteen voi tietää lopettamispäivää saati tarkkaa aloittamispäivää. Seurantadokumentin esituotannossa on myös mahdotonta määritellä tulevan ohjelman tunnelma ja lopulliset aiheet koska kaikki materiaali hankitaan maailmasta jota ei ole olemassa ennen kuin asiat ovat tapahtuneet. Seurantadokumentin todellinen maailma alkaa hahmottua vasta äänittäessä ja lopullisesti leikkausvaiheessa.

Tuotantovaiheessa eli äänitysvaiheessa tekijän tärkein tehtävä on äänittää. Jotta tapahtumista saadaan mahdollisimman monipuolinen ja todellinen kuva, on materiaalia kerättävä paljon. Jokinaisen kohdalla tuotantovaihe oli mieluisa ja sisälsi runsaasti kokemuksia. Vaikka päivät olivat pitkiä, oli äänittäminen lopulta kevyttä. Matkalla oli hauskaa, ja saimme kokea ainutlaatuisia asioita. Toimittajuudesta kieltäytyminen helpotti myös äänen keruuta ja ajoi meitä kohti omaa direct radiotamme. Tärkeintä oli, että olimme paikalla. Mielestäni tämä tyyli on seurantadokumenttiin mitä mainioin, jos kyseessä on useamman ihmisen toiminta. Silloin mukana olevat henkilöt ovat ohjelman toimittajia ja tietolähteitä. Tekijä vain äänittää nämä hetket mahdollisuuksien mukaan.

Tuotannon aikana kannattaa kuitenkin välillä myös pysähtyä miettimään, mitä on äänitetty, mitä kannattaa äänittää ja mitä on vielä pakko äänittää. Ehkä ihan kaikkea mielenkiintoista ei lopulta kannata äänittää. On myös hyvä merkitä tai poistaa heti surkea ja käyttökelvoton materiaali, jotta säästyy jälkikäteen sen kuuntelulta. Kokemus on tässä varmasti valttia eikä sitä saa kuin tekemällä ja äänittämällä.

Seurantadokumentin jälkituotanto voi olla raskas. Seuratun tapahtuman laajuudesta riippuu, paljonko materiaali kertyy, mutta viikkoja kestävästä projektista ääntä tulee väkisinkin lukemattomia tunteja. 86 tuntia materiaalia oli meille aivan liikaa. Seurantado-

kumenttiin kerätyn materiaalin kuuntelu on jo suuri urakka puhumattakaan sen lyhentämisestä minimissään jopa tuntiin. Päätöksemme laajentaa tunnin dokumentista pitempään sarjamuotoon toi tiettyä helpotusta työhön. Saimme käyttää reilummin hyvää materiaalia ja tuoda monipuolisemmin esiin matkan tapahtumat. Pääsimme myös kehittämään ajatuksellisesti omaa direct radio -ajatustamme ja lopulta itse sanonkin Jokinaisen olevan direct radio-dokumentti.

Pitkään ja raskaaseen jälkituotantoon kannattaa ehdottomasti hankkia erillinen äänileikkaaja tai lopullinen miksaus pitäisi antaa toisten käsiin. Tekijä voisi tässä vaiheessa olla enää korvat ja ohjeistaa vaadittaessa. Ulkopuolinen henkilö kuulee ohjelman myös eri tavalla kuin tekijä ja osaa helpommin kertoa ohjelman mahdolliset heikkoudet. Miksausvaiheeseen kannattaa siis panostaa, siellä moni asia voidaan vielä korjata ja eheyttää äänimaailmaa.

Meillä oli tekijöinä onnea, että meidän ei ollut pakkoa rajata teoksemme pituutta tiettyyn muottiin, koska taustalla ei ollut mitään radiokanavaa ja projektin lopussa olimme tietyllä tasolla luopuneet jo ajatuksesta päässä Ylen aalloille. Jos tekijä tekee dokumenttia johonkin Ylen antamista ohjelmapaikoista, hänellä ei ole niin suuria mahdollisuuksia päättää ohjelmansa pituudesta. Mielestäni Ylen pitäisi vastaanottaa kaikenlaisia dokumentteja minuutista tuntiin ja siltä väliltä. Näin tarjonta olisi laajempaa ja halukkaat saisivat teoksiansa kuuluviin. Mutta lopulta tässäkin asiasta äänekkäimmin puhuu raha, eivät ihmiset tai kulttuuri.

LÄHTEET

AINEISTOLÄHTEET

Jokinainen 2010. 10-osainen radiodokumentti. Toteutus: Hannu-Pekka Peltomaa. Vesa Ylipelkonen. Tuotanto: Viisauden vimmaa, Kolari.

TEORIALÄHTEET

Aaltonen, Jouko 2011. Seikkailu todellisuuteen: dokumenttielokuvan tekijän opas. Like, Helsinki.

Aaltonen, Jouko 2002. Käsikirjoittajan työkalut: Audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. SKS, Helsinki.

Avoin Yle 2011. Vierros, Eeva 2010. Vain Ylessä: Suomen radiodokumenttien tekijä nro 1. Luettu ja tulostettu 3.10.2011.

Facebook 2011. Dokumenttiryhmän virallinen sivu. Luettu ja tulostettu 3.10.2011. <<https://www.facebook.com/pages/Dokumenttiryh%C3%A4/118024601586908>>

Facebook 2011. Jokinaisen virallinen sivu. Luettu ja tulostettu 25.9.2011. <<https://www.facebook.com/jokinainen>>

Helke, Susanna 2006. Nanookin jälki: Tyyli ja metodi dokumentaarisen ja fiktiivisen elokuvan rajalla. Gummerrus, Jyväskylä.

Karisto, Hannu & Leppänen, Airi 1997. Todellisia tarinoita: radiodokumentin tekeminen. Edita, Helsinki.

Kujala, Tapio & Lahti, Jari & Tamminen, Heikki 1999. Radiotyön perusteet – johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Gaudeamus, Tampere.

Kuutti, Heikki 2006. Uusi mediasanasto. Atena, Jyväskylä.

Laaksonen, Jukka 2006. Äänityön kivijalka: Ammattiaudiotekniikka, sen teoria, perinteet ja nykytila. Riffi-julkaisut, Helsinki.

Sillanpää, Sanna 2011. Jokinainen sosiaalisen median virran viemänä: Sosiaalisen median hyödyntäminen tapahtumatiedotuksessa. KTAMK, Tornio.

Zod, John & Kilborn, Richard 1997. An introduction to Television Documentary: Confronting Reality. Manchester University press, United Kingdom.

Äänipää 2006. Stereofoniset mikrofonitekniikat. Luettu ja tulostettu 24.10.2011. <http://www.aanipaa.tamk.fi/aanit_st.htm>

29.6.Ti.Muonio-Ylimuonio

Lautan rantautumispaikka/korjaus

STE-013: Seppo kertoo mitä lautalle tehdään korjausvaiheessa, lisää tukia, lisää kumia, sähköputket.

STE-015: Korjausääniä, yleistä hälinää, Seppo ja Reijo kauempana jutustelee, ambienssityylistä, Seppo puhuu saarikoskesta ja muusta melojalle 1.15, häiriöääntä n.2min kohdalla, Seppo ja meloja jatkaa, Harrinivasta monelta lähtö, FAKTAA menosta kun tuulee 4min, ”Mistä Harriniva kannattaa ottaa?”, lopussa TUULI, ei mahu sillan alta nukken kanssa.

STE-016: Vedenliplatusta ja kaukaista puheensorinaa.

STE-017: Puhetta korjauksesta, Reijo, Pirjo ja Katariina juttelee mekosta, miten kiinnitetään, Seppo tulee kuuntelemaan, helma ylemmäksi ja jostain tehdään tasapinta, ”me tehdään tohon noi kolmiot”, Seppo kertoo työjärjestyksen n.2min”, toiminta siirtyy loppussa kauemmas.

STE-018: Vedenliplatusta, etualalla välillä kovaa, lautan vääntymisääntä taustalla välillä, vaimeaa puhetta.

STE-019: Korjauksesta ääntä, Ahti, Krisse, Juho kuuluu. Lyhyt.

STE-020: Korjauksesta ääntä, kauempaa otettua, ambienssimaista.

STE-021: 3.15min yleisääntä korjauksesta, äänitin oli kehikon alla, nippusiteistä puhetta, ”neitseellistä tavaraa keskellä”, mekosta juttua, Seppo jakaa tehtäviä loppupäässä.

STE-022: Krisse juttelee lyhyesti jollekin, ”Katariina onko ompeluvälineitä”.

TAKE00: Lapin Kansan toimittaja esittelee itsensä

TAKE01: ”Aisaan kiinni!”, Kehikkoa siirretään, ”Pitää ensin putket korjata”, Reijo ja Katariina puhuvat hameesta, Krisse huomaa täytyneitä pulloja, ”Miten se on mahdollista että nämä korkit avautuu?”, huollon yksityiskohdista jutellaan, pariskunta tulee juttelemaan Krisselle, ”Mikä teillä on ennakoitu Tornioon?” FAKTAA, ”jos joku huipulla töröttää niin se on sillan kohdalla pää pois”(07:00)

TAKE02: korjaustyöt käynnissä, porausta

TAKE03: korjaustyöt jatkuvat, Ahti puhuu katsojalle ”Semmonen homma ku työ se ei loppu tekemällä”, ”Oleks tästä kylältä?”, ”Jumalattoman hyvä että tällasta on”, ”Niillä on esityksiä vaikka minkälaisia. Saattavat koska vaan esiintyä. Ottavat huilun kouraan ja..”, ”Siitä tulee muotia..”, ”Pitää tehdä täysistä pulloista tyhjiä”, ”Toverihyvä siihen löytyy

työmiehiä”, Ahti kertoo miehelle miten tuli mukaan ja kuinka mukavaa hänellä on ollut,
FAKTAA

ENSIMMÄISEN JAKSON KÄSIKIRJOITUS

LIITE 2.

Jakso 1

- lautan rakennusta, koululla ja rannalla, kehikon kantamisen kautta siirtymä

- Riitely, Ahti esille

- matkan pohdintaa sisällä, Sepon experttilausunnot
- ranskalaiset, tanssia ja musiikkia

Aloitus: Musiikkia2806(STE-010), välähdyksiä lähdöstä → siirtymä lautan suunnitteluun

Musiikkia2806(STE-010), välähdyksiä lähdöstä → siirtymä lautan suunnitteluun

21.6.Int. Lautan rakennusta suunnitellaan	Seppo: "Täsä on niinku mittasuhteet...", Pirjo: "Onko meillä jotain testejä...", Seppo: "Ei oo testejä, käyn kajakilla kattelemassa paikat etukäteen", (voi kokeilla saako ulos siirtymisen sopimaan jatkoksi)	STE-003(0.13-0.42) STE-006(2.08-2.45) (STE-007)
21.6.Ext. Seppo esittelee rakennuspaloja	Seppo: "Yläosa muodostaa vaakasuoran pinnan...masto lisätukena...", Reijo: "Se näyttää..."	STE-008(0.01-1.04) STE-010(0.45-2.20)
22.6.Ext. Ahti sitoo	Ambienciä, Seppo opettaa Ahtia sitomaan pusseja, Ahdilla vaikeuksia oppia, Reijo valittaa vajaan pussista, Ahti meinaa lähteä nukkumaan	STE-024, STE-022, TAKE05 KOHTAUS VALMIINA PROTOOLSISSA
22.6.Int. Matkan pohdintaa	Katariina puhuu majoituksista, Seppo saapuu tutkimusmatkaltaan ja jakaa tietojaan.	LS100687, RUNKO VALMIINA PROTOOLSISSA
23.6.EXT. Rakentelua		
23.6.EXT. Riita	Sepolla eri mielipiteitä homman edistymisestä kuin Reijolla ja Katariinalla	RUNKO VALMIINA PROTOOLSISSA

24.6.EXT. Performanssi keinuilla	Feidaantuu edellisen kohtauksen lopusta, Rosine soittaa bassoa, Viljami ja Pirjo tanssivat	RUNKO VALMIINA PROTOOLSISSA
24.6.INT. Jamittelua koulun salissa	Ristifeidi edellisestä kohtauksesta tähän	STE-021
25.6.EXT. Kehikko siirretään tietä pitkin rantaan kantamalla	Kantajat laulavat ym.	RUNKO PROTOOLSISSA
24.6.EXT. Rannalla sillan rkupeessa rakennustöitä	Jäänveistäjät juttelevat Ahdille ja Reijolle lautasta. Lautan testaus?	RAIDAT PROTOOLSISSA TAKE10-13, STE-001. Lisäksi? TAKE08.
25.06.EXT. Rannalla sillan kupeessa lähtövalmistelua, sekä juhannusjuhlat.	Juhlahumua, lautalla valmistellaan lähtöä, lähtö.	Juhla: LS100720-723, 725, 727, 728. Lähtö: TAKE01, 03, 04, 06, 08-11, LS100730-33.